

راهکارهای تدریس مجازی در دوره ابتدایی مبتنی بر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

عبدالرزاق جمشیدزهی^۱، سلیمه جمشیدزهی^۲
کارشناسی ارشد، آموزش و بهسازی منابع انسانی، دانشگاه پیام نور
آموزش و پرورش شهرستان ایرانشهر
Yoona1365@gmail.com
کارشناسی، حسابداری، دانشگاه آزاد
Salimejam1368@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر با هدف « راهکارهای تدریس مجازی در دوره ابتدایی مبتنی بر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش » انجام شده است. روش پژوهش حاضر روش کیفی بوده و شیوه گردآوری آثار مبتنی بر شیوه کتابخانه‌ای و اسنادی می‌باشد. روش بررسی داده‌ها نیز مبتنی بر شیوه توصیفی - تحلیل می‌باشد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که مطابق با سند تحول بنیادین، فراگیری معلمان و آموزش آنان نسبت به روش‌های تدریس نوین و همچنین توسعه و تجهیزاتی زیرساخت‌های فناوری از جمله موارد مورد نیاز در بعد ساختاری روش‌های تدریس نوین می‌باشد. همچنین در روش‌های تدریس مجازی دوره ابتدایی نیز می‌توان به روش‌هایی نظیر نقشه مفهومی، روش همیاری و آموزش به‌وسیله ضرب‌المثل‌ها اشاره کرد. استفاده از این روش‌ها کمک می‌کند که دانش‌آموزان در جریان یادگیری مشارکت فعالانه‌ای داشته باشند و همچنین معلمان با فراگیری آموزش‌های نوین می‌توانند دروس تدریسی خود را به شیوه‌ای نوین ارائه دهند.

واژگان کلیدی: ابتدایی، سند تحول، آموزش، یادگیری، آموزش و پرورش

۱- مقدمه

امروزه با پیشرفت علم و فناوری دنیای پیرامون ما به طور ویژه‌ای تغییر کرده است به شکلی که هر روز شاخه‌ای بر شاخه‌های درخت کهنسال علم افزوده می‌شود و همگاران را به فکر واد. بدیهی است اگر بتوانیم خودمان را با این واقعیت همسو کنیم، می‌توانیم زمینه را برای شد و پیشرفت خود فراهم کنیم (لهراسبی، ۱۳۹۹: ۲۲). در دنیای امروز که سرعت تبادل اطلاعات است، نمی‌توان تنها با یک الگوی قدیمی زندگی کرد و توسعه یافت. در این میان نیاز به الگو و روش‌های تدریس نوین دائماً حس می‌شود اما موانعی نیز بر سر راهمان وجود دارد که باعث توقف پیشروی در این زمینه می‌شود از جمله مهم‌ترین این موانع محدودیت، منابع مالی برای تامین امکانات آموزشی لازم جهت تکمیل فرایند آموزشی است. تحولات حوزه فناوری همواره نظام‌های تعلیم و تربیت را تحت تاثیر قرار داده‌اند. در واقع از شاخص‌های نظام‌های پیشرو تعلیم و تربیت می‌توان به استفاده از ظرفیت‌های تاهای اشاره کرد که در سایه‌ی تحولات فناوری ایجاد شده است. بنابراین نقش تاثیرپذیری را باید امری مثبت و سازنده ارزیابی نمود و نظام‌های تعلیم و تربیت را که از این اصل تبعیت نمی‌کنند واپسگرا دانست (عنایتی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۱۶). در دنیای امروز شیوع ویروس کرونا موقعیت نوینی را پدید آورد. سیستم‌های آموزشی در سراسر جهان تحت تاثیر شیوع کووید ۱۹ قرار گرفته و منجر به تعطیلی تقریباً کل مدارس و دانشگاه‌ها شدند. به طوری که مدارس و دانشگاه‌ها با توجه به این شرایط مجبور شدند از سیستم آموزش سنتی که در آن تعامل چهره به چهره در فرایند تدریس بسیار مهم بود به آموزش آنلاین روی آوردند. آموزش آنلاین نیز برای دهه‌ها مورد مطالعه قرار گرفته است (هوانگ، ۲۰۲۰). بسیار از مطالعات، نظریه‌ها، مدل‌ها و معیارهای تحقیقاتی بر روی یادگیری آنلاین با کیفیت، آموزش و طراحی دوره آنلاین متمرکز هستند. (رنجبر، نوری، ۱۴۰۰: ۷۲). همچنین می‌توان از فناوری‌های متنوع هم در آموزش آنلاین به راحتی بهره برد. مثلاً می‌توان در حین تدریس از شیوه‌های نوین مجازی نیز استفاده کرد (چن و همکاران، ۲۰۲۰).

آموزش کارآمد، نوین و فراگیر پسند را می‌توان در هر کجا انجام داد، اما استفاده از روش‌های آموزش و یادگیری نوین نظیر آموزش آنلاین نیاز به مهارت‌ها، استراتژی‌ها و ابزارهای مختلف دارد. فرایندها و روش‌های آموزش یادگیری آنلاین با مدل سنتی آموزش در یک کلاس حضوری متفاوت است. تسلط بر ویژگی‌های منحصر به فرد مورد نیاز برای انجام بهینه آموزش آنلاین در کلاس، شامل روش‌های کارآمدتری برای حمایت از موفقیت دانش‌آموزان در کلاس‌های آنلاین است. آموزش آنلاین محیط یادگیری انعطاف پذیر را برای فراگیران فراهم می‌کند تا به شرط دسترسی خوب به اینترنت، از هر مکانی برای یادگیری استفاده نمایند (گیری و دوتا، ۲۰۲۱). استفاده از روش‌های تدریس نوین در دوره ابتدایی، نظیر روش آنلاین این امکان را می‌دهد تا در بستر آموزش فناورانه علاوه بر آموزش مفاهیم تئوری، به سراغ نمایش آزمایشگاه مجازی (مهافعی و همکاران، ۲۰۱۷) برای آموزش اثربخش بهره برد. همچنین استفاده از منابع سایت‌های مختلف و کارگاه‌های فضای وب در مدیریت زمان در حین آموزش آنلاین بسیار مفید است (چن و همکاران، ۲۰۲۰).

در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، مطابق با فصل دوم سند بر جایگاه و نقش تعلیم و تربیتی نهاد رسانه و فناوری‌های ارتباطی و بهره‌گیری هوشمندانه از آن و مواجهه فعال و آگاهانه تاکید می‌شود. همچنین بر تقویت روحیه کارآفرینی، کسب شایستگی‌های عام حرفه‌ای و مهارتی و هنری زمینه‌ساز کار مولد تاکید شده است علاوه بر آن بر «ارج نهادن به دستاوردهای علمی و تجربه‌های بشری در چارچوب نظام معیار اسلامی و بسترسازی برای دستیابی به مرجعیت علمی جهان» تاکید شده است که این موضوع نشان می‌دهد، تدریس تمامی دروس، از جمله تدریس دروس در مقاطع ابتدایی باید به گونه‌ای باشد که ضمن مشارکت فعال دانش‌آموزان در جریان یادگیری و استفاده معلمان از روش‌های نوین آموزشی، دروس به گونه‌ای نوین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی کشور آموزش داده شود.

پیشینه پژوهش:

سبزه و حسینی کامیاب (۱۴۰۱)، در پژوهشی با عنوان تجارب زیسته معلمان دوره اول ابتدایی درباره شیوه‌های تدریس خلاق در بستر آموزش مجازی، چنین نتیجه‌گیری کرده‌اند که: «بدون شک بهره‌گیری از تدریس خلاقانه چه در آموزش حضوری و چه در آموزش مجازی در غنی‌سازی یادگیری و استمرار آن در گذر زمان نقش موثری دارد اما آن چه در این دوره پاندمی کرونا بسیار حائز اهمیت است، ایجاد یک دیدگاه و نگرش مثبت در کلاس اولی‌ها نسبت به سیستم آموزش رسمی و نهادینه کردن عناصر مهمی چون درگیر شدن در فرایند یادگیری، تجارب یادگیری جذاب، تمرین و توسعه مشارکت و همکاری و کار تیمی و پیوند میان اهداف و محتوای آموزشی با واقعیت‌ها و موضوعات روزمره زندگی است.»

عزیزی و حسین‌نژاد (۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان فرصت‌ها و تهدیدهای آموزش مجازی در دوران پاندمی کرونا: یک مطالعه پدیدارشناسی، چهار مضمون و ۱۹ زیرمضمون برای فرصت‌های و چالش‌های آموزش مجازی استخراج کردند که بدین قرار است: «۱- مشکلات مشترک بین دانش‌آموزان و معلمان (آموزش مجازی به تنهایی برای درس‌های عملی جوابگو نیست، مشکلات آموزش در بستر شبکه شاد، مشکلات اینترنت و اتلاف وقت، مشکلات ارزشیابی مجازی و نواقص آموزش نیمه حضوری و مشکلات جسمی و روحی) ۲- مشکلات مختص دانش‌آموزان (آسیب‌های اخلاقی و اجتماعی، خشونت خانگی نسبت به دختران، هزینه‌های مالی) ۳- مشکلات مختص معلمان در آموزش مجازی (کنترل دانش‌آموزان در کلاس مجازی، از بین رفتن مرزهای بین محل کار و زندگی خصوصی، تولید محتوا و تغییر شیوه‌های تدریس وجود) ۴- مزایای آموزش مجازی (عدم وجود مشکلات رفت‌وآمد صرفه‌جویی در هزینه‌ها، بالا رفتن سواد رسانه‌ای معلمان، از بین رفتن محدودیت‌های زمانی و مکانی، استفاده از شیوه مجازی در دوران پس از کرونا، رضایت دانش‌آموزان از عملکرد معلمان در آموزش مجازی)».

اهداف تحقیق:

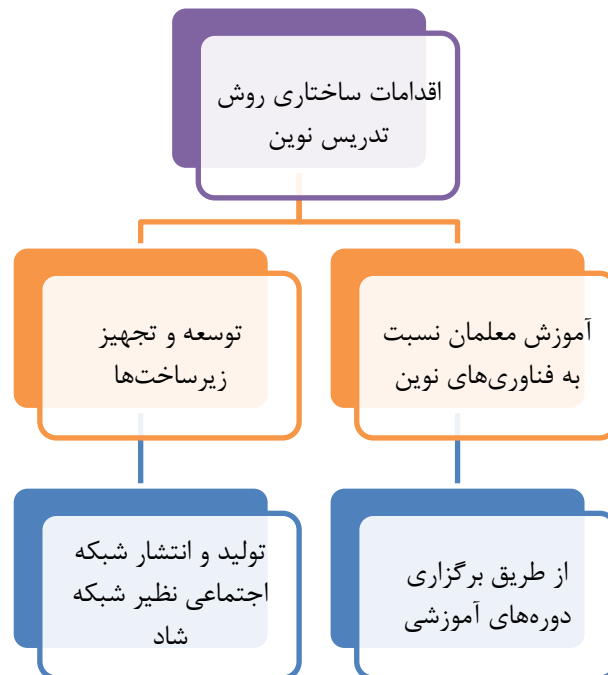
پژوهش حاضر در تلاش است تا با مطالعه سند تحول بنیادین و شیوه‌های نوین تدریس بتواند راهکارهای را برای تدریس مجازی در دوره ابتدایی بر مبنای سند تحول بنیادین ارائه دهد.

۲- روش تحقیق:

روش پژوهش حاضر از نوع کیفی می‌باشد. شیوه گردآوری و جمع‌آوری داده‌ها مبتنی بر شیوه کتابخانه‌ای و اسنادی می‌باشد بدین صورت که داده‌های مرتبط با پژوهش حاضر جمع‌آوری می‌گردد. همچنین شیوه تحلیل داده‌ها نیز مبتنی بر شیوه توصیفی - تحلیلی می‌باشد بدین گونه که داده‌های مرتبط با پژوهش پس از جمع‌آوری با رویکرد توصیفی - تحلیلی مورد بررسی قرار گرفته تا در نهایت راهکارهایی برای تدریس مجازی در دوره ابتدایی بر مبنای سند تحول بنیادین ارائه گردد.

۳- یافته‌های پژوهش:

مطابق با سند تحول بنیادین، برخورداری از بهره فناوری آموزشی در سطح معیار؛ با توجه به طیف منابع و رسانه‌های یادگیری (شبکه ملی اطلاعات و ارتباطات) از جمله اهداف بنیادین سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ذکر شده است. این موضوع از آن جهت حائز اهمیت است که کمک می‌کند معلمان در جریان آموزش از شیوه‌های نوین استفاده کنند و دانش‌آموزان نیز در جریان یادگیری به صورت فعال مشارکت نمایند و در نهایت سبب می‌شود استفاده از روش‌های نوین در تدریس اثربخش باشد. این موضوع با دو اقدام ساختاری پیش خواهد رفت:

- آموزش معلمان نسبت به فناوری‌های نوین: از جمله اقدامات مهم به‌منظور ارائه روش‌های تدریس نوین، آشنایی معلمان نسبت به ابزارهای جدید جهت تدریس است به همین منظور برگزاری دوره‌های آموزشی نظیر دوره‌های ضمن خدمت می‌تواند نسبت به افزایش مهارت معلمان و ارائه روش‌های تدریس نوین به دانش‌آموزان موثر باشد. از این رو گام اول از بعد ساختاری، آموزش و ارائه سرفصل‌های جدید مطابق با روش‌های تدریس نوین به معلمان است.
- توسعه و تجهیز زیرساخت‌های آموزشی: بعد ساختاری دوم، توسعه و تجهیز زیرساخت‌های آموزشی می‌باشد. تولید و انتشار شبکه اجتماعی شاد نشان داد که در مواقع بحرانی و ناگهانی نظیر شیوع ویروس کووید ۱۹، استفاده از این شبکه می‌تواند بسیار در جریان آموزش موثر باشد همچنین توسعه این شبکه می‌تواند مکملی برای آموزش حضوری باشد. از طرف دیگر مشکلاتی نظیر آموزش چهره به چهره در شبکه اجتماعی شاد، با توسعه و تجهیز زیرساخت‌ها و فناوری‌های لازم تکمیل گردد.

روش‌های تدریس مجازی در دوره ابتدایی:

۱. نقشه‌های مفهومی: نقشه مفهومی یکی از رویکردهای نوین یاددهی - یادگیری می‌باشد. در واقع این نقشه‌ها ابزای است که مجموعه‌ای از مفاهیم و معانی را با ارتباطات منطقی به هم مرتبط می‌سازد و سبب یادگیری معنادار و عمیق مطلب می‌گردد. در این ابزار مفاهیم از بالا به پایین خاص تر می‌شوند. به عبارتی مفاهیم کلی و عمومی در بالای نقشه قرار دارند و مفاهیم جزئی و خصوصی در پایین نقشه، نقشه مفهومی، یک ارائه منظم از کلمات کلیدی محتوای درس است که دانش‌آموز می‌تواند آن‌ها را تشخیص دهد و در یک ساختار سلسله مراتبی قرار دهد. افزون بر ساختار سلسله مراتبی در نقشه‌های مفهومی، وجود ارتباطات عرضی بسیار مهم است. در واقع ارتباطات عرضی کمک می‌کند تا یک موضوع از یک حوزه به موضوعی در حوزه دیگر ربط داده شود. پس تهیه نقشه‌های مفهومی به‌وسیله دانش‌آموزان، یادگیری آن‌ها را عمیق و فهم مطالب را برای آن‌ها آسان تر می‌کند (شارق، ۱۳۹۳).
۲. روش تدریس همیاری: یکی از روش‌های تدریس فعال، روش همیاری می‌باشد که می‌تواند در تدریس مباحث شیمی دبیرستان مورد استفاده قرار گیرد. یکی از اجرای این روش طرح کارآیی گروه می‌باشد که اساس آن دو نکته است: نتیجه دو یا چند فکر بهتر و موثرتر از یک فکر است. شرکت فعال در این روش اثر مثبت بر یادگیری می‌گذارد.

در این روش ابتدا باید با دانش آموزان درباره مسائلی مانند:

همیاری و اثر آن در آموزش و درک مسائل

آموزش بهتر کارگروهی نسبت به کار فردی

وظایف، انتظارات و مسئولیت‌های افراد گروه و کل گروه صحبت شود تا آنان درک درستی از این روش داشته باشند. برای افزایش کارایی گروه‌ها می‌توان از میان دانش آموزان برتر گروه‌هایی را انتخاب کرد و گروه‌ها را تشکیل داد. در واقع سرگروه‌ها مسئولیت ایجاد هماهنگی میان اعضای گروه و رفع اشکال در خارج از کلاس را بر عهده می‌گیرند و یک نفر هم به‌عنوان همیار معلم برای نظارت بر گروه‌ها تعیین می‌شود (فرج‌زاده، ۱۳۹۳).

۳. آموزش به وسیله ضرب‌المثل‌ها: معلمی می‌تواند در بهبود روند یاددهی - یادگیری موفق باشد که پیشرفت روزافزون علوم را بداند و بتواند این پیشرفت را با فرهنگ جامعه خود مرتبط سازد. ضرب‌المثل‌هایی که در فرهنگ ما رواج یافته استفاده می‌شود بیان‌کننده‌ی نوعی عوامل و شرایط خاص هستند که با استفاده از آن‌ها می‌توان بسیاری از مفاهیم را به ذهن نزدیک ساخت، در واقع استفاده از ضرب‌المثل‌ها در حین تدریس، علاوه بر این که مفاهیم را ساده می‌کند، می‌تواند به ایجاد شور و نشاط در کلاس کمک کرده و روند یادگیری را سرعت دهد.

۴- نتیجه‌گیری:

یادگیری فعال در جریان تدریس زمانی اتفاق می‌افتد که در بعد ساختاری، معلمان نسبت به روش‌های نوین تدریس آشنایی داشته و همچنین زیرساخت‌های لازم در آموزش حضوری و مجازی فراهم باشند. از این رو می‌توان گفت که مطابق با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، دانش آموزان به صورت فعال در جریان یادگیری مشارکت دارند که این روند به ارتقا آموزش منجر خواهد شد. از جمله روش‌هایی که می‌توان به روش تدریس نوین مجازی در دوره ابتدایی اشاره کرد استفاده از روش آموزش به وسیله ضرب‌المثل‌ها، نقشه مفهومی و روش همیاری اشاره کرد. استفاده از این روش‌ها می‌تواند رویکردی نوین را در آموزش دوره ابتدایی رقم بزند و موجب ارتقاء سطح یادگیری دانش آموزان گردد.

منابع:

۱. رنجبر، سیفالله؛ نوری، رضا (۱۴۰۰)، چشم‌اندازها و چالش‌ها در آموزش آنلاین شیمی، نشریه پژوهش در آموزش شیمی، تابستان ۱۴۰۰، شماره ۱۰، صص ۸۵ - ۷۱.
۲. لهراسبی، محمد (۱۳۹۹)، آموزش شیمی به کمک آزمایشگاه مجازی در دوران کرونا، نشریه پژوهش در آموزش شیمی، تابستان ۱۳۹۹، شماره ۶، صص ۳۵ - ۲۱.
۳. عنایتی، ترانه؛ ضامنی، فرشیده؛ زنگانه، محمدجواد (۱۳۹۰)، شناسایی موانع اصلی کاربرد فناوری اطلاعات در مدارس دوره متوسطه شهرستان علی آباد کتول، فصلنامه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، دوره ۱، شماره ۴، صص ۱۱۶ - ۹۷.
۴. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰)، تهران: وزارت آموزش و پرورش.
۵. فرج‌زاده، ژیللا (۱۳۹۳)، آموزش شیمی با ضرب‌المثل‌ها، فصل‌نامه رشد آموزش شیمی، دوره ۲۸، شماره ۱.
۶. شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰)، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران با همکاری شورای عالی آموزش و پرورش، تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی.
۷. بتول، سبزه؛ حسینی کامیاب، فائزه (۱۴۰۱)، تجارب زیسته معلمان دوره اول ابتدایی درباره شیوه‌های تدریس خلاق در بستر آموزش مجازی، نشریه تدریس پژوهی، بهار ۱۴۰۱، شماره ۳۱، صص ۲۳۶ - ۲۰۹.
۸. شارق، فاطمه (۱۳۹۳)، یک بازی یک درس، فصل‌نامه رشد آموزش شیمی، دوره ۲۸، شماره ۱.
۹. عزیزی، زینب؛ حسینی‌نژاد، حسین (۱۴۰۰)، فرصت‌ها و تهدیدهای آموزش مجازی در دوران پاندمی کرونا: یک مطالعه پدیدارشناسانه، فصلنامه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، صص ۱۷۳ - ۱۵۳.
10. Chen, K., Chen, Y., Ling, Y., & Lin, J. (2020). The Individual Experience of Online Chemistry Teacher Education in China: Coping with COVID-19 Pandemic. *Journal of Chemical Education*, 97(9), 3265-3270.
11. Huang, J. (2020). Successes and Challenges: Online Teaching and Learning of Chemistry in Higher Education in China in the Time of COVID-19. *Journal of Chemical Education*, 97(9), 2810-2814.
12. Mahaffy, P. G., Holme, T. A., Martin-Visscher, L., Martin, B. E., Versprille, A., Kirchhoff, M., McKenzie, L., & Towns, M. (2017). Beyond "Inert" Ideas to Teaching General Chemistry from Rich Contexts: Visualizing the Chemistry of Climate Change (VC3). *Journal of Chemical Education*, 94(8), 1027-1035.
13. Giri, S., Dutta, P. (2021). Identifying Challenges and Opportunities in Teaching Chemistry Online in India amid COVID-19. *Journal of Chemical Education*, 98(2), 694-699.